

راه حل هشتم (راه حل امام خمینی)

راه حل امام از جهاتی شبیه راه حل مرحوم داماد و از جهاتی همانند راه حل مرحوم آخوند است ایشان می-
نویسد:

«أن الطهارات الثلاث بما هي عبادات جعلت مقدّمة للصلاة وغيرها، و عبادتها لا تتوقّف على الأمر الغیری حتّى ترد الإشکالات المتقدّمة، بل التحقيق: أن المعتبر في صحّة العبادة ليس الأمر الفعليّ النفسیّ أيضاً، بل مناط الصحّة صلوح الشیء للتعبّد به، و هذا ممّا لا يمكن الاطّلاع عليه غالباً إلاّ بوحی الله تعالی، و بعد ما علم صلوح شیء للتعبّد به و أتى به بقصد التقربّ إليه تعالی يقع صحیحاً قصد الأمر أولاً، بل لا یبعد دعوی ارتکاز المتشرّعة في إتيان الواجبات التعبديّة بقصد التقربّ إليه تعالی مع الغفلة عن الأمر بها- تأمل- فلو فرض سقوط الأمر بواسطة عروض شیء، فأتی به متقرباً، تكون العبادة صحیحة.»^۱

توضیح:

۱. طهارات ثلاث از آن جهت که عبادت هستند و مقدمه واجب شده اند
۲. عبادیت آنها متوقف بر این نیست که چون امر غیری دارند
۳. بلکه اساساً عبادیت آن است که عمل صلاحیت تقرب به خدا داشته باشد
۴. و لذا حتی وجود امر نفسی هم ملاک عبادی بودن نیست.
۵. البته چون صلاحیت معمولاً برای تقرب جز با وحی فهمیده نمی شود [محتاج امر هستیم]
۶. ولی بعد از اینکه صلاحیت معلوم شد، اصلاً لازم نیست، «قصد امتثال امر» کند.
۷. بلکه ممکن است بگوئیم ارتکاز متشرعه آن است که در انجام عبادات، قصد قربت می کنند و نه قصد امر (و چه بسا به وجود امر توجه ندارند)
۸. در نتیجه اگر به عللی امر ساقط شد ولی مکلف عمل را با قصد قربت به جای آورد، عبادت صحیح است.

۱. مناهج الوصول إلى علم الأصول، ج ۱، ص ۳۸۳.

ما می گوئیم:

۱. ما حصل فرمایش مرحوم امام آن است که:

۱. واجبات غیرى بما هی واجبات غیرى حسن فعلی ندارند و لذا نمی توان با انجام آنها به خدا تقرب جست. (در مسئله قبل ثابت شد)

۲. طهارات ثلاث، مستحب نفسی هستند و لذا می توان با انجام آنها (به قصد قربت) به خدا تقرب جست و هر چه صلاحیت تقرب دارد ثواب دارد.

۳. برای اینکه بخواهیم قصد قربت کنیم، لازم نیست قصد امر کنیم (چه در اوامر نفسی و چه در اوامر غیرى) بلکه کافی است عمل فی حدّ نفسه دارای حسن فعلی باشد و عمل را با قصد قربت به جای آوریم. (خلافاً للآخوند)

۴. وقتی وجوب غیرى روی طهارات ثلاث آمد، ممکن است بگوئیم استحباب برداشته می شود ولی این به معنای سقوط امر نفسی استحبابی است در حالیکه صلاحیت عمل برای تقرب باقی است.

۲. حضرت امام سپس مطلب خود را چنین جمع بندی می کنند:

«ثم إنّ الوضوء قبل الوقت بداعویة أمره النفسیّ صحیح يجوز الدخول معه فی الصلاة بعد حضور الوقت، كما أنه لو لم یکن للمكلف داع إلى إتيان الوضوء الاستحبابی قبل الوقت، لكن لما رأى أنّ الصلاة فی الوقت مشروطة به، فصار ذلك داعیا إلى إتيانه لله، يقع صحیحا أيضا. و أمّا بعد الوقت، فإنّ أتى به بداعی أمره الغیری لكن متقربا به إلى الله، يقع صحیحا، لصلوح الموضوع للتقرب، و هو كاف فی الصحّة.

و أمّا بداعی أمره الاستحبابیّ فصحّته فرع بقاء أمره، و هو فرع أن یكون الوضوء بما هو مأمور به بالأمر النفسیّ مقدّمة، و لم نقل بانحلاله إلى الذات و القید، و تكون الذات - أيضا - متعلقة للأمر الغیری، و إلا فلا یبقى الأمر النفسیّ مع الغیری، و سیأتی التحقیق فی متعلق الأمر الغیری حتّى یبّضح عدم المنافاة بیّنه و بین الأمر الاستحبابی، لتعدّد العنوان.

و أما الإتيان به لأجل التوصل إلى الغير من دون قصد التقرب فلا يوجب الصحة كما تقدم^۱

۳. بیان حضرت امام جواب هر سه اشکال مطرح شده را می دهد.

اشکال اول: چگونه در واجبات غیری قصد قربت کنیم؟ در حالیکه واجبات غیری دارای حسن فعلی نیستند و قابلیت تقرب ندارند؟

جواب: طهارات ثلاث حسن فعلی (صلاحیت تقرب) دارند چراکه دارای استحباب نفسی هستند

اشکال دوم: چرا باید در طهارات ثلاث قصد قربت کنیم در حالیکه واجبات غیری توصلی هستند؟

جواب: «طهارات ثلاث بما هی عبادت» به عنوان مقدمه اخذ شده اند. و لذا لزوم قصد قربت به سبب امر توصلی غیری نیست بلکه به سبب اتیان نفس مقدمه است.

اشکال سوم: چرا اتیان طهارات ثلاث ثواب دارد؟ در حالیکه واجبات غیری ثواب ندارند.

جواب: ثواب برعملی مترتب می شود که صلاحیت تقرب داشته باشد و با قصد تقرب اتیان شود. واجبات غیری چون صلاحیت تقرب ندارند (چون فی حد نفسه حسن فعلی ندارند و هر چه هست برای حسن فعلی ذی المقدمه است) ثواب ندارند. ولی طهارات ثلاث چون صلاحیت تقرب دارند (چون مستحب نفسی هستند) ثواب دارند.

(همین نکته فارق کلام ایشان با فرمایش مرحوم داماد است.)

۱. مناهج الوصول إلى علم الأصول، ج ۱، ص ۳۸۷.